

УДК 334.06.01:339.56:332.122

ЕКСПОРТООРІЄНТОВАНИЙ МІЖРЕГІОНАЛЬНИЙ КЛАСТЕР ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОГЛИБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В АГРОПРОДОВОЛЬЧОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

INTERREGIONAL EXPORT-ORIENTED CLUSTERS AS INSTRUMENT TO DEEPEN INTERNATIONAL COOPERATION IN THE AGRARIAN FOOD SECTOR OF ECONOMY

Полівода К.І.

аспірант,

Миколаївський національний аграрний університет

Зверев О.А.

магістр,

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розглянуто визначення експортоорієнтованого міжрегіонального кластера, можливі чинники, що ускладнюють впровадження кластерної моделі розвитку в Україні, регіонально-галузевий розподіл кластерів, розвиток транскордонних кластерів, а також розкрито питання реалізації кластерних ініціатив за умови активізації державної регіональної політики у сфері кластеризації.

Ключові слова: агропродовольчий сектор, агропродовольчий кластер, експорт, експортоорієнтований кластер, експортоорієнтований міжрегіональний кластер, кластер, міжнародне співробітництво, транскордонний кластер.

В статье рассмотрены определения экспортоориентированного межрегионального кластера, возможные факторы, затрудняющие внедрение кластерной модели развития в Украине, регионально-отраслевое распределение кластеров, развитие трансграничных кластеров, а также раскрыты вопросы реализации кластерных инициатив при активизации государственной региональной политики в сфере кластеризации.

Ключевые слова: агропродовольственный сектор, агропродовольственный кластер, экспорт, экспортноориентированный кластер, экспортноориентированный межрегиональный кластер, кластер, международное сотрудничество, трансграничный кластер.

The article considers the definition of export-oriented interregional cluster possible factors that complicate the implementation of cluster model of development in Ukraine, regional-sectoral distribution of clusters, development of of transborder cluster and disclosed the implementation of cluster initiatives on condition of activation of the state regional policy in the clustering.

Keywords: agri-food sector, agri-food cluster, export, export-oriented cluster, export-oriented interregional cluster, cluster, international cooperation, transboundary cluster.

Постановка проблеми. Налагодження ефективного міжнародного співробітництва в агропродовольчому секторі економіки на практиці потребує сприяння на рівні державної влади та органів місцевого самоврядування створенню та розвитку інтеграційних форм просторової організації та саморозвитку міжрегіональних економічних систем, таких як міжрегіональні кластери, макрорегіони, фінансово-промислові групи.

У контексті формування експортного потенціалу регіону і його нарощування, спираючись на реалізацію засад стратегії міжнародного співро-

бітництва країни і підвищення її конкурентоздатності, створення кластерів набуває актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сьогодні теоретичні аспекти міжнародних кластерів достатньо широко розроблено і висвітлено у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених та авторів, таких як: С.О. Біла, Я.А. Жаліло, В.І. Жук., Л.М. Радченко, М.В. Устименко, О.В. Шевченко та інші, але специфіку експортоорієнтованих міжрегіональних кластерів мало висвітлено в літературі, тому ми вважаємо за необхідне розглянути експортоорієнтований міжрегіональний кластер як інструмент погли-

блення міжнародного співробітництва в агропродовольчому секторі економіки.

Постановка завдання. Розкрити місце експортоорієнтованого міжрегіонального кластеру в поглибленні міжнародного співробітництва в агропродовольчому секторі економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потужний інноваційний потенціал щодо активізації регіонального розвитку має створення регіональних та міжрегіональних кластерів, що стимулюють поглиблення міжнародного співробітництва в агропродовольчому секторі економіки. Регіональні та міжрегіональні кластери формують міцне підґрунтя для вирішення питань зайнятості та експортозаміщення, прискорюють зростання конкурентного потенціалу територій [1, с. 4].

Інтенсифікація прямих іноземних інвестицій сприяє розширенню і модернізації виробництва в агропродовольчому секторі економіки, розвитку інноваційної інфраструктури, є поштовхом для розвитку суміжних галузей в агропродовольчому секторі економіки. Інтенсифікація міжнародної торгівлі сприяє кластерному розвитку. Збільшення обсягів експорту веде до збільшення виробництва, що сприяє розвитку співпраці між підприємствами в агропродовольчому секторі економіки, горизонтальної та вертикальної інтеграції між ними, а це, в свою чергу, позитивно впливає на ефективність діяльності аграрних підприємств, які взаємодіють в межах кластеру як на території України, так і за її межами [8, с. 37].

У проєкті розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні» наголошено, що «Найважливішим показником діяльності кластерів є їх висока конкурентоздатність на світовому ринку» [4].

Міжнародне співробітництво визначається як універсальна форма організації спільного або взаємоузгодженого виробництва за участю іноземних партнерів двох або декількох країн, заснована на розподілі виробництва продукції, комерційне співробітництво, взаємну гарантію ризиків, спільний захист інвестицій і промислових секретів. В основі такої форми співробітництва лежать міцні і тривалі зв'язки кооперативного характеру, вироблені та узгоджені наперед наміри, що закріплені в довготривалих угодах і договорах [3, с. 30-31]. Тому кластери є одним із основних характерних інструментів поглиблення міжнародного співробітництва.

Поширення світового досвіду створення кластерів відбувається завдяки міжнародній підтримці – Проєкту ЄС «Підтримка сталого регіонального розвитку»; Координатору проєктів ОБСЄ в Україні; Агентству США з міжнародного розвитку (USAID) тощо [1, с. 17].

Кластерними ініціативами охоплено майже всі регіони України (табл. 1), що свідчить про зацікавленість компаній у створенні бізнес-

мереж та забезпечує надійну платформу для формування кластерної політики в агропродовольчому секторі економіки. Наразі переважна більшість українських кластерів, кількість яких за різними оцінками складає близько 50, перебувають на стадії становлення [1, с. 17].

Таблиця 1
Регіонально-галузевий розподіл кластерів в Україні

Вид економічної діяльності	Регіон
Харчова промисловість	АР Крим, Полтавський, Запорізький, Хмельницький, Одеський, Донецький, Вінницький, Харківський
Сільське господарство	Донецький, Дніпропетровський, Сумський, Вінницький, Харківський, Чернівецький
Деревообробка	Рівненський, Львівський, Закарпатський
Легка промисловість	Хмельницький, Луганський, Івано-Франківський
Рибальство та рибне господарство	АР Крим, Одеський, Херсонський

Джерело: [6], сайти облдержадміністрацій України

Також перспективним напрямом для України є створення транскордонних кластерів. Зважаючи на те, що 19 з 25 регіонів України є прикордонними, Україна має значні можливості співпраці з іноземними компаніями у рамках транскордонних кластерів.

Але існують чинники, які ускладнюють впровадження кластерної моделі розвитку в Україні. До них можна віднести:

- відсутність підтримки кластерних ініціатив з боку держави;
- слабкість кластерів через високий рівень конкуренції на зовнішньому ринку, наявність «агресивних» постачальників та вимогливих споживачів;
- брак іноземних інвестицій та венчурного капіталу, які є важливим джерелом розвитку кластерів у розвинутих країнах;
- недосконалість законодавчої бази для функціонування кластерів, значні бюрократичні перешкоди для розвитку підприємництва;
- непослідовність у реалізації довгострокових стратегій у зв'язку з нестабільністю політичної ситуації;
- відсутність єдиної систематизованої інформаційної бази про існуючі та потенційні кластери, що перешкоджає створенню у суспільстві розуміння переваг кластерних об'єднань, а також цілісної картини про функціонування та результати діяльності вже наявних кластерів як на території України, так і за її межами [1, с. 19-20].

Великі за розмірами підприємства-експортери отримують широку підтримку невеликих регіональних постачальників, які здатні забезпечити швидкий доступ до якісних ресурсів [7, с. 27].

У системі міжнародного співробітництва посилюється роль транснаціональних корпорацій, які часто виступають основними гравцями потужних кластерних утворень, сприяють встановленню виробничих, збутових зв'язків з підприємствами інших країн та іншими транснаціональними корпораціями, сприяючи при цьому формуванню міжнародних експортоорієнтованих кластерів в агропродовольчому секторі економіки [7, с. 28].

Зважаючи на значну експортоорієнтованість української економіки та європейський вибір, необхідно підтримувати розвиток транскордонних кластерів. Водночас, для не прикордонних територій, створювати нові типи кластерів, які сприятимуть інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків регіону – експортоорієнтовані міжрегіональні кластери. Вони передбачають доповнення виробничого досвіду підприємств науково-технічним потенціалом освітніх установ, напрацюваннями громадських організацій за державної фінансової підтримки на різних рівнях із метою продукування конкурентоздатного продукту чи послуги, готового до просування на міжнародному ринку. Їх ефективне функціонування обумовлюється наявністю єдиного інноваційного та інформаційного простору між регіонами-учасниками кластеру, який передбачає реальний трансферт технологічних, наукових розробок та управлінських рішень; розвиненість швидкого транспортного сполучення для інтенсивного обміну ресурсами [5, с. 28].

Експортоорієнтований міжрегіональний кластер – це мережеве добровільне об'єднання різних підприємницьких, державних, громадських структур і вже існуючих регіональних кластерів міжгалузевої спрямованості, метою якого є сприяння виходу учасників кластеру на зовнішній ринок відповідно до кон'юнктури на світовому ринку [5, с. 30].

Експортоорієнтований міжрегіональний кластер є гідною заміною агентств регіонального розвитку (RDA) або стимулювання експорту (APA) (до речі, вони є основними суб'єктами в процесі реалізації експортного потенціалу регіонів закордоном), оскільки він засновується на державно-приватному партнерстві і на відміну від агентств, не потребує 100% державного фінансування. Власне, такий кластер стане ефективним засобом підтримки підприємств у започаткуванні зовнішньоекономічної діяльності, скороченні їх витрат на організацію експортних операцій та інтеграції до світових виробничих і постачальницьких ланцюжків. При цьому одним із основних завдань діяльності кластера є налагодження зовнішньоекономічних зв'язків між фірмами на цільових закордонних ринках,

що дозволить підвищити якість товарів (послуг), призначених для внутрішнього споживання, наростити обсяги виробництва і експорту продукції в межах декількох регіонів [5, с. 30].

Агропродовольчі кластери є своєрідним локомотивом динамічного розвитку сільського господарства та переробної промисловості, спрямованим на підвищення рівня та якості продовольчого забезпечення населення регіону. Крім того, формування агропромислових кластерів може стати одним із перспективних напрямків як у вирішенні стратегічних завдань агропродовольчої сфери, так і в підвищенні стійкого економічного розвитку регіону [2, с. 80].

Реалізація кластерних ініціатив можлива лише за умови активізації державної регіональної політики у сфері кластеризації та створення сприятливого макроекономічного, інформаційного та правового середовища. Необхідно побудувати надійну інформаційну платформу для розвитку кластерів, здійснювати ретельний аналіз та коригування кластерної політики на кожній стадії кластерного процесу, об'єднувати зусилля держави, приватного сектору та громадських організацій щодо сприяння розвитку регіональних та міжрегіональних кластерів в агропродовольчому секторі економіки України та розширення експортоорієнтаційної політики вітчизняних кластерів на зовнішніх ринках [1, с. 19-20].

Таким чином, ми розуміємо експортоорієнтований міжрегіональний кластер в агропродовольчому секторі економіки виключно як мережу підприємств і установ, об'єднаних розв'язанням проблем з просування товарної номенклатури агропродовольчої продукції на міжнародний ринок, при чому у структурі валового випуску експортна продукція має займати від 25 до 50%. Інакше, при перевищенні цього рівня, кластерному утворенню загрожує нестабільність, і навіть швидкий розпад внаслідок реакції на падіння чи кризи на відповідних товарних ринках [5, с. 30].

Висновки з проведеного дослідження. Експортоорієнтовані міжрегіональні кластери відіграють важливе місце в поглибленні міжнародного співробітництва в агропродовольчому секторі економіки. Кластерні ініціативи поширюються по всій території України та знаходяться на стадії становлення. Виключно агропродовольчі експортоорієнтовані кластери є запорукою розвитку сільського господарства на території України та інструментом підвищення стійкого економічного розвитку регіонів. Але існують деякі труднощі у впровадженні кластерів на території України, тому необхідно вдосконалювати кластерну модель. Експортна політика України орієнтована на аграрну сферу, тому розвиток експортоорієнтованих міжрегіональних кластерів в агропродовольчому секторі економіки є важливою складовою поглиблення міжнародного співробітництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук; за ред. С.О. Білої. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.
2. Княженко І.І. Економікоматематичне моделювання агропродовольчого кластера регіону / І.І. Княженко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2015. – № 4 (32). – С.79-82.
3. Полівода К.І. Аналіз феномену міжнародного міжрегіонального співробітництва / К.І. Полівода / Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2016. – Вип.20 ч.1. – С.30-33
4. Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення кластерів в Україні» [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://biznes.od.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=499&Itemid=33
5. Радченко Л.М. Експортоорієнтований міжрегіональний кластер як інструмент нарощування і реалізації експортного потенціалу регіону / Л.М. Радченко / Ефективна економіка. – 2012. – № 9. – С.26-31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1395>
6. Українські кластери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucluster.org>
7. Устименко М.В. Формування і розвиток кластерів в умовах глобалізації / М.В. Устименко / Вісник ОНУ ім. І.І.Мечникова. – т.20. – вип.4. – 2015. – с. 26-31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://visnyk-onu.od.ua/journal/2015_20_4/7.pdf
8. Enright M.J., Ffowcs-Williams I. Local Partnership, Clusters and SME Globalization. OECD: Workshop paper, 2001. – 38 p.